

8. Státní rozpočet

Deficit státního rozpočtu se meziročně citelně snížil, přesto zůstal hluboký.

Za 1. čtvrtletí 2022 vykázal státní rozpočet (SR)¹ deficit ve výši 59,1 mld. korun. Stát v tomto období roku hospodařil se schodkem počtvrté v řadě, oproti rekordnímu loňskému výsledku šlo ale o deficit nižší o více než polovinu. Za tímto zlepšením stojí především uvolnění tlaků na mimořádné výdaje, k němuž došlo v důsledku letošního zásadního zlepšení epidemické situace doprovázeného takřka plným odbouráním restriktivních opatření. Na příjmové straně rozpočtu se tak mohlo projevit pokračující zotavování ekonomiky, spojené ovšem s nebyvalou cenovou akcelerací. Za mimořádný, avšak dočasný faktor lze považovat také rozpočtové provizorium², jež na počátku roku ovlivnilo zejména čerpání investic i možnosti předfinancování některých běžných transferů a rovněž omezilo i další zdroje financování³.

Celostátní daňové inkaso (bez pojistného) zatím úroveň z počátku roku 2020 nepřekonal.

Celkové příjmy SR se v 1. čtvrtletí meziročně zvýšily o 16,5 mld. korun, resp. o 4,9 % (po propadu o 10 % na počátku roku 2021). Růst příjmů byl tažen zejména vyšším výběrem DPH (+13,5 mld. korun), pojistného za sociální zabezpečení (+5,4 mld.) a spotřebních daní (+4,3 mld.). Opačně působily především nedaňové a kapitálové příjmy, a to hlavně vinou nižšího přílivu prostředků z rozpočtu EU (-8,1 mld. korun)⁴ a také loňského mimořádného výnosu z aukce rádiových kmitočtů (5,6 mld.). Celostátní daňové inkaso (bez pojistného) na úrovni všech veřejných rozpočtů bylo sice letos meziročně vyšší o 13,9 %, ve srovnání s 1. čtvrtletím 2020 ale o 2,9 % zaostávalo⁵. Přestože ekonomické oživení i růst cen se již letos promítly do vyššího výběru nepřímých daní, návratu celkového daňového inkasa na úroveň období těsně před propuknutím pandemie v ČR bránily především dopady legislativních změn, jež vedly k podstatnému snížení daňového zatížení práce i majetku.

Pod svižný růst inkasa DPH se podepsalo oživení spotřeby domácností spolu se silným růstem cen.

Z váhově nejvýznamnější daně – DPH – získal SR v 1. čtvrtletí meziročně o 23 % více. Projevily se zde jak cenový růst v ekonomice, tak i meziroční posílení spotřeby domácností, k nimž došlo ve 4. čtvrtletí 2021 i na počátku roku 2022 vlivem nižšího dopadu, resp. úplným uvolněním restrikcí⁶. Řádově menší, avšak negativní vliv mělo naopak prominutí DPH na vybrané komodity (energie, vakcíny, testy a respirátory). Efekt nastartování hospodářského růstu podpořený i postupně se zotavujícím cestovním ruchem se výrazně projevil ve výběru spotřebních daní, jež byl meziročně vyšší o 14,5 %. Více než z poloviny byl tažen vyšším inkasem z tabákových výrobků (+25 %), k němuž přispělo i navýšení daňové sazby. O desetinu vzrostl výběr tradičně váhově nejvýznamnější spotřební daně – z minerálních olejů, a to především vlivem nízké srovnávací základny (během 1. čtvrtletí 2021 totiž vrcholila protipandemická opatření a citelné omezení mobility mezi okresy se tehdy promítlo do nejnižšího inkasa této daně za posledních osm let). Z ostatních méně významných kategorií daně došlo k významnému oživení výběru u piva (+15 %), zčásti také u daně z lihu (+3 %). Téměř u všech kategorií ale letošní inkaso spotřebních daně za úrovní z počátku roku 2020 stále zaostávalo (výjimku představovala daň z vína a meziproductů).

Výběr spotřebních daní na rozdíl od DPH úroveň z počátku roku 2020 zatím nedosáhl.

Na dani z příjmů od právnických osob získal v 1. čtvrtletí SR meziročně o 6 % více. Loňské inkaso bylo ovšem tlumeno faktickým posunem lhůty splatnosti daně (na základě individuálních žádostí firem o úpravu záloh na daň). Letošní inkaso ale odráželo i vliv poklesu míry ziskovosti firem v letech 2020 i 2021. Výběr daně z příjmů fyzických osob meziročně fakticky stagnoval (+0,5 %). Pozitivně se v něm projevil pokračující růst inkasa u daně z kapitálových výnosů. Naopak celostátní výběr klíčové daně ze závislé činnosti (placené plátcí) se po loňském, více než třetinovém propadu, způsobeném primárně zrušením tzv. superhrubé mzdy, v 1. čtvrtletí 2022 opět snížil (-9,5 %) a svou výší (31,3 mld. korun) se

Inkaso korporátní daně meziročně mírně vzrostlo. Výběr daně z příjmů fyzických osob ze závislé činnosti se i vlivem legislativních úprav nacházel pouze na úrovni let 2013 až 2015.

¹ Pokud není uvedeno jinak, vycházejí všechny údaje týkající se státního rozpočtu z dat Ministerstva financí o pokladním plnění.

² Rozpočtové provizorium bylo letos ukončeno 18. března, a to nabytím účinnosti zákona o státním rozpočtu ČR na rok 2022. V režimu rozpočtového provizoria hospodařil v minulosti SR v Česku naposledy na počátku let 1999 a 2000.

³ Toto provizorium znemožnilo využívat mimorozpočtové zdroje – především nároky z nespotebovaných výdajů z minulých let.

⁴ Schválený SR počítá letos ve srovnání s dosaženým výsledkem za celý loňský rok s růstem těchto příjmů o 40 % (na 193 mld. korun).

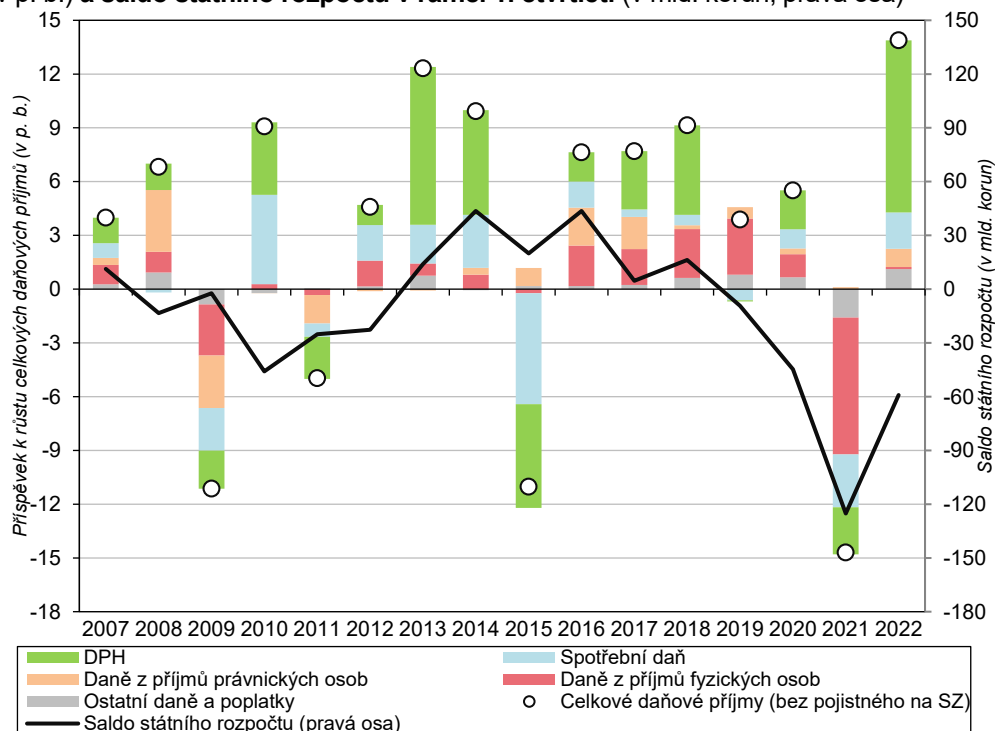
⁵ Při zahrnutí výběru pojistného na sociální zabezpečení celostátní daňové inkaso v 1. čtvrtletí 2022 již ale předpandemickou úroveň mírně překonal (o 1,4 %).

⁶ Ve 4. čtvrtletí 2021 vzrostly celkové výdaje na konečnou spotřebu meziročně nominálně o 10,4 %, z toho u domácností o 14,7 %.

pohyboval na úrovni let 2013 až 2015. Stály za tím i další legislativní úpravy (pokračující zvyšování daňové slevy na poplatníka či vyšší daňové zvýhodnění na děti).

Graf č. 17 Příspěvek dílčích příjmů k růstu celostátního daňového inkasa* (meziročně v p. b.) a saldo státního rozpočtu v rámci 1. čtvrtletí (v mld. korun, pravá osa)

* Zahnuje daňové příjmy bez pojistného na sociální zabezpečení.

Zdroj: MF ČR

Rekordní pokles výdajů SR souvisel s ústupem pandemie i zavedením režimu rozpočtového provizoria.

Strmý meziroční růst celkových výdajů SR, jenž se v rámci 1. čtvrtletí let 2019 až 2021 pohyboval mezi 10 až 13 %, se na počátku letošního roku zastavil. Za rekordním poklesem výdajů (o 10,7 %) stálo ukončení či výrazné utlumení většiny podpůrných programů i opatření v souvislosti s ústupem pandemie COVID-19. Významnou roli hrálo i to, že prakticky po celé 1. letošní čtvrtletí stát hospodařil v režimu rozpočtového provizoria⁷, což vedlo mj. k odkladu zbytných provozních výdajů i investic.

Běžné transfery podnikatelským subjektům se vrátily na úroveň z počátku roku 2019.

Na celkovém meziročním poklesu výdajů SR (o 49,5 mld. korun) se v 1. čtvrtletí z poloviny podílely neinvestiční transfery podnikatelským subjektům, jež propadly o více než dvě třetiny a svým objemem se vrátily na úroveň běžnou před propuknutím pandemie. To bylo logickým vyústěním utlumení drtivé většiny podpůrných programů (Antivirus, COVID-Gastro, Nepokryté náklady apod.)⁸, na meziročním poklesu se v menší míře podílely nižší dotace na obnovitelné zdroje energie. Z pohledu celkových výdajů SR sehrálo důležitou roli i snížení objemu běžných transferů směrem ke krajům a obcím (-18,3 mld. korun, resp. -24,5 %) způsobené odlišným režimem předfinancování oblastí školství a sociálních služeb na počátku letošního a loňského roku. Citelnému poklesu těchto transferů nezabránil ani růst platových tarifů pedagogů o 2 %. Řádově menší roli měly i dočasně nižší transfery příspěvkovým organizacím (především vysokým školám na podporu výzkumu), státním fondům (zejména na dopravní infrastrukturu⁹) či neziskovým organizacím (v oblasti podpory sportu, především reprezentací). Skoro o čtvrtinu méně vydal zatím SR i na odvedech do rozpočtu EU, což souviselo s vyšší loňskou základnou¹⁰.

Nižší transfery krajům, obcím, příspěvkovým organizacím či odvody do rozpočtu EU byly zatím letos ovlivněny odlišným režimem předfinancování.

⁷ Úhrn měsíčních výdajů ve všech organizačních složkách státu tak mohl dosáhnout maximálně jedné dvanáctiny celkových výdajů SR stanovených podle schváleného zákona o SR z roku 2021.

⁸ Výdaje na tyto programy byly ve srovnání s 1. čtvrtletím 2021 nižší o více než 80 %, což představovalo úsporu ve výši 19 mld. korun.

⁹ Státnímu fondu dopravní infrastruktury nebyly v 1. čtvrtletí 2022 převedeny žádné prostředky (o rok dříve šlo o 4,5 mld. korun), neboť své letošní výdaje dokázal zatím pokrýt z jiných zdrojů (např. vyšším výběrem mýtného).

¹⁰ Platby v 1. čtvrtletí 2022 dosáhly 13,9 mld. korun a odpovídaly stavu z počátku roku 2019. Naopak v loňském prvním čtvrtletí byly dočasně zvýšeny v souladu s požadavkem Evropské komise na jejich zaplacení v nadalikvotní výši.

Dávky státní sociální podpory a podpory v nezaměstnanosti meziročně klesly. Růst výdajů na dávky nemocenského pojištění se výrazně ztlumil.	Ve směru růstu běžných výdajů SR působily nejvíce sociální dávky, meziročně vyšší o 8,3 mld. korun, resp. 4,7 %). Jejich podíl na celkových výdajích SR se v rámci 1. čtvrtletí poprvé za posledních pět let zvýšil a dosáhl rekordních 44,3 %. Letošní růst objemu sociálních dávek byl z 90% tažen vyššími výdaji na důchody – ty meziročně posílily o 5,6 %. Naopak „nedůchodové“ sociální dávky, významně navýšené za pandemii, vzrostly o necelá 2 %. Za zmírněním tempa jejich růstu stály dávky nemocenského pojištění, které byly meziročně vyšší jen o 0,5 % (na počátku roku 2021 o 21 %) ¹¹ . Samotné nemocenské dávky i ošetrovné se ale oproti loňsku díky rychlému poklesu počtu závažných průběhů onemocnění COVID-19 snížily. Pokračoval naopak dlouhodobý mírný růst peněžité pomoci v mateřství. Dávky státní sociální podpory se meziročně snížily (o 2,3 %), poprvé od roku 2017. Projevilo se nižší čerpání rodičovského příspěvku (-8 %), které kompenzovalo vyšší příspěvky na bydlení (+10 %) i přídavky na děti (+60 %, navýšené zejména vlivem změn legislativy ¹²). Dobrá kondice trhu práce v ČR se promítla do nižších vyplacených podpor v nezaměstnanosti (-9 %), k významnému poklesu výdajů došlo i v oblasti aktivní politiky zaměstnanosti. Stát vydal naopak více na dávky sociální péče (+14 %), zejména vlivem růstu dávek na dlouhodobou péči (zčásti vlivem změn legislativy) a mimořádné okamžité pomoci (zahrnující i humanitární pomoc uprchlíkům z Ukrajiny). Naopak čerpání příspěvku na živobytí, představující základní dávku hmotné nouze, po svižném růstu v loňském roce letos pokleslo.
Deficit důchodového účtu se prohloubil a dosáhl nejhoršího výsledku za posledních deset let.	Počet příjemců starobních důchodů se letos oproti březnu 2021 meziročně snížil o 0,8 %. Významně tak poklesl druhým rokem v řadě, patrně vinou zvýšené úmrtnosti během pandemie. Díky růstu ekonomické aktivity i pokračujícímu posilování průměrných mezd v soukromé sféře vzrostly příjmy důchodového pojištění. Oproti 1. čtvrtletí 2021 byly sice vyšší o 4,3 %, za tempem růstu výdajů na důchody ale zaostaly. Deficit důchodového účtu ¹³ se tak meziročně prohloubil na 10 mld. korun, což představovalo nejhorší výsledek za posledních deset let.
Navyšování plateb za státní pojištění pokračovalo, růst výdajů na obsluhu státního dluhu zrychlil.	K růstu souhrnných výdajů SR přispěly v 1. čtvrtletí kromě některých výše uvedených sociálních dávek zejména dočasně zvýšené platby za tzv. státní pojištění (+10 %) ¹⁴ . Podobným tempem posílily i výdaje na neinvestiční nákupy, u nichž se projevila vyšší potřeba nákupu léků a zdravotnického materiálu, v menší míře i výdaje za služby či nákup vody, paliv a energie. SR více zatížily také výdaje na obsluhu státního dluhu. Ty rostly třetí rok v řadě a v 1. čtvrtletí činily 7,9 mld. korun ¹⁵ – nejvíce v tomto období roku za posledních patnáct let.
Růst hodnoty státního dluhu po loňské akceleraci na počátku letošního roku zvolnil.	Výše státního dluhu čítala letos na konci března 2 594 mld. korun, meziročně o 7,2 % více. To oproti mimořádnému loňskému roku znamenalo citelné zpomalení tempa zadlužování. Od počátku letošního roku dluh vystoupal o 128 mld. Stála za tím takřka výhradně emise státních dluhopisů (SD) se splatností nad jeden rok (ve výši 134 mld. korun ¹⁶), což umožnilo pokrytí více jak 92 % veškerých splátek korunových střednědobých i dlouhodobých státních dluhopisů v celém letošním roce (v 1. čtvrtletí 2021 byly vydány dluhopisy za rekordních 232 mld. korun). Mezi držiteli veškerých SD převažovaly letos v březnu domácí banky (39 %), následované ostatními finančními institucemi (28 %) a také nerezidenty (27 %), jejichž podíl se za poslední rok snížil o 6 p. b. Vzrostla naopak váha tuzemských domácností (na 3,5 %, nejvíce za posledních šest let). Drtivá většina státního dluhu souvisela
Výše vnějšího dluhu poklesla.	

¹¹ Saldo nemocenského pojištění, vyjadřující rozdíl mezi příjmy a výdaji v této oblasti, se dle údajů MPSV v 1. čtvrtletí 2022 meziročně zlepšilo jen mírně (na -4,1 mld. korun) a nevrátilo se tak dosud na úroveň před pandemií (až do roku 2018 bylo vyrovnané či vykazovalo mírně přebytky).

¹² Od dubna 2021 se zvýšila hranice rozhodného příjmu pro nárok na tuto dávku (z 2,7 na 3,4násobek životního minima), plošně vzrostly i částky přídávku (+26 %) a více bylo vyplaceno např. i rodinám aktivně zapojeným na pracovním trhu.

¹³ Je vyjádřen rozdílem mezi příjmy a výdaji na důchody ze SR. Ve výdajích nejsou zahrnuty náklady na správu systému důchodového pojištění.

¹⁴ Měsíční platby státu se od 1. ledna 2022 zvýšily z 1 767 korun na 1 967 korun na osobu. Podle později schválené novely zákony o veřejném zdravotním pojištění však dojde od 1. července 2022 k poklesu platby na 1 567 korun. Průměrná měsíční platba za celý rok 2022 dosáhne 1 767 korun a zůstane tak zachována na úrovni roku 2021.

¹⁵ To odpovídá saldu rozpočtové kapitoly Státní dluh.

¹⁶ Zahrnuje jak střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy umístěné na domácím trhu (ve výši 93,0 mld. Kč s průměrným výnosem 3,42 % p. a. a s průměrnou dobou do splatnosti 11,2 roku), tak státní dluhopisy pro občany ČR, které byly na počátku ledna prodány za 41,1 mld. korun (rekordní hodnota v historii všech vydaných úpisů počínaje rokem 2011).

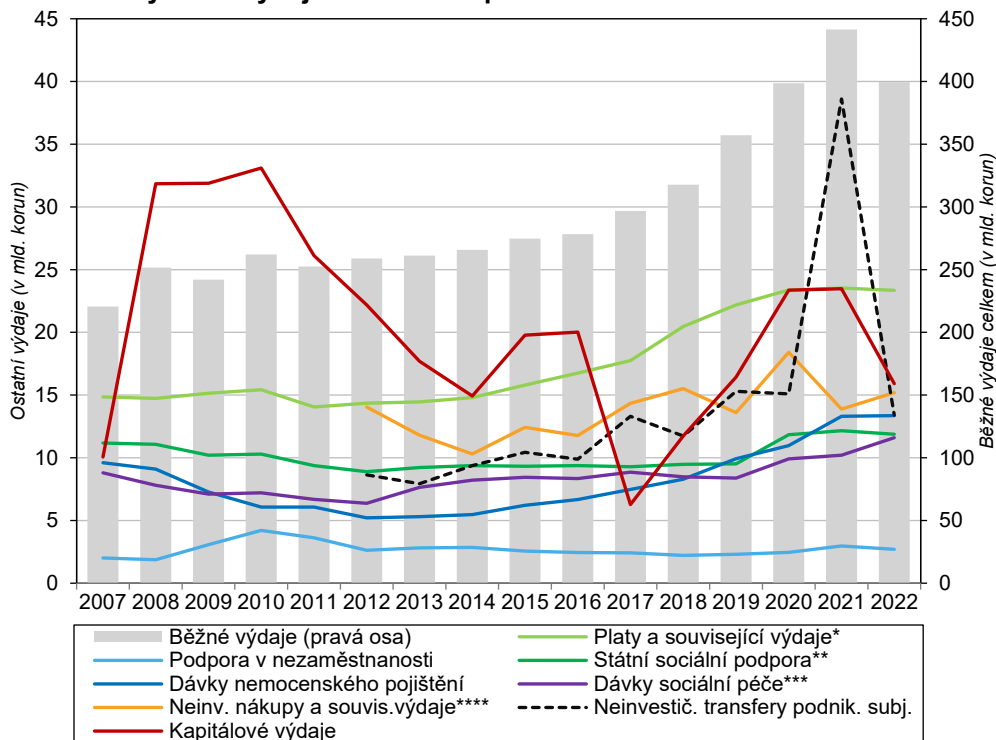

v posledních letech s vnitřní zadlužeností. Korunová hodnota vnějšího dluhu¹⁷ byla letos v březnu meziročně o více než pětinu nižší a na celkovém dluhu se podílela jen 6,5 %, nejméně od roku 2004.

Velmi pomalý náběh investiční aktivity byl ovlivněn i specifikem režimu rozpočtového provizoria.

Kapitálové výdaje SR dosáhly v 1. čtvrtletí 15,9 mld. korun, meziročně se propadly o třetinu. Podobně k tomu přispěly nižší výdaje financované výhradně z národních zdrojů, i ty, u nichž se předkládá pozdější krytí z rozpočtu EU. Tradičně pomalejší čerpání investic na počátku roku bylo letos umocněno režimem rozpočtového provizoria. Od ledna do března tak bylo čerpáno jen necelých 8 % z objemu plánovaného v rozpočtu za celý rok. Na všech výdajích SR se tak letos investice podílely jen 3,8 %, podobná situace nastala v dlouhodobějším pohledu jen na počátku let 2017 i 2018 (při náběhu nového programového období EU).

Graf č. 18 Vybrané výdaje státního rozpočtu v rámci 1. čtvrtletí

*Pokrývají výdaje na platy v organizačních složkách státu. Nezahrnují například mzdové výdaje na regionální školství.
 **Zahrnuje i dávky péčovské péče.
 ***Zahrnují dávky pomoci v hmotné nouzi, dávky osobám se zdravotním postižením, příspěvek na péči dle zákona o soc. službách. Jsou zde obsaženy i dávky humanitární pomoci poskytnuté občanům Ukrajiny.
 ****Obsahují zejména výdaje na nákup služeb, materiálu, energií či ostatních služeb (například výdaje na opravy a udržování).
 Zdroj: MF ČR, MPSV

Schodek hospodaření vládních institucí v ČR se loni mírně prohloubil a dosáhl nejhoršího výsledku od roku 2003.

Sektor vládních institucí (VI) v ČR hospodařil v roce 2021¹⁸ se schodkem 359 mld. korun, jenž se meziročně prohloubil o 30 mld. Tento deficit dosahoval 5,9 % HDP, šlo tedy o nejhorší výsledek po roce 2003. Podle sezónně očištěného salda hospodaření lze soudit, že míra deficitu se v průběhu loňského roku zlepšovala jen velmi pozvolna. Konsolidovaný hrubý dluh sektoru VI vystoupal na konci loňského roku na 2 567 mld. korun a meziročně vzrostl o 417 mld. – tedy jen mírně více než během prvního pandemického roku (409 mld.).

Česko patřilo společně se Slovenskem k jediným státům v EU, v nichž se za loňský rok jak schodek, tak i míra

Sektor VI v zemích EU vykázal za celý loňský rok deficit 4,7 % HDP, v eurozóně pak 5,1 % HDP. V prvním pandemickém roce byly ovšem tyto ekonomiky zasaženy silněji než Česko (mj. i vlivem vyššího podílu služeb) a schodky VI v nich dosahovaly kolem 7 % HDP. Vloni dokázal hospodařit s přebytkem jen sektor VI v Dánsku a Lucembursku, ve Švédsku dosáhl zhruba vyrovnaného salda. Naopak nejhlubší deficit (přesahující 7 % HDP) si připsaly např. Itálie,

¹⁷ Jde o dluh denominovaný v zahraniční měně.

¹⁸ Údaje o hospodaření vládních institucí za 1. čtvrtletí 2022 zveřejní ČSÚ 1. července 2022, Eurostat pak 21. července 2022. Detailnější zhodnocení vývoje za rok 2021 a zejména jeho posledního čtvrtletí je obsaženo v publikaci Analýza sektorových účtů: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/analýza-ctvrtletnich-sektorovych-uctu-4-ctvrtleti-2021>

zadlužení vládních institucí zhoršily.

Kumulovaný nárůst zadlužení za oba pandemické roky odpovídal v Česku zhruba průměru zemí EU.

Řecko či Rumunsko. Pouze v Česku, Slovensku, Bulharsku a Litvě se schodek proti roku 2020 prohloubil, výrazně se naproti tomu zlepšil např. v Polsku (z 6,9 % na 1,9 % HDP). Míra zadlužení sektoru VI v EU se po rekordním propadu v roce 2020 za loňský rok mírně snížila (o 1,9 p. b., na 88,1 % HDP). Přestože Česko bylo (společně s např. se Slovenskem či Německem) jedním ze sedmi států Unie, v nichž za loňský rok zadlužení narostlo (z 37,7 % na 41,9 % HDP), patřilo i na konci roku 2021 do šestice unijních členů s nejnižší úrovní dluhu. V úhrnu za oba pandemické roky narostla míra zadlužení sektoru VI v Česku o 11,8 p. b., tedy shodně jako v eurozóně a o něco více než v celé Unii (10,6 p. b.). Největší zhoršení postihly zejména „středomořské“ ekonomiky s významnou rolí cestovního ruchu (např. Španělsko – o 20 p. b.). Jen velmi mírný nárůst zadlužení zaznamenaly naproti tomu některé vesměs menší ekonomiky v severní a severozápadní Evropě (např. Švédsko +1,8 p. b., Dánsko +3,1 p. b.).

